

FEHÉR RENÁTÓ

Közelítési kísérletek a *Társadalmi szerződés*hez

A szamizdat *Beszélő* különszámaként, 1987 júniusában jelent meg a *Társadalmi szerződés* című programjavaslat, amely már első mondatában a kádári társadalmi közmegegyezés végéről írt, az első bekezdés pedig az elhíresült mondattal zárult: „Kádárnak mennie kell”. A dokumentum szerzői, Kis János, Kőszeg Ferenc és Solt Ottilia három nagyobb részben előbb analizálták a fennállót, majd ismertették koncepciójukat a politikai kibontakozás feltételeiről és lehetőségeiről, ahogy az az alcímben is olvasható. A *Társadalmi szerződés* ekként a demokratikus ellenzék politikai programjának tekinthető, s így lehetőséget nyújt az ellenzék hetvenes évek végi, nyolcvanas évek eleji programvitáinak, s egyáltalán, a program szükségességéről szóló vitáknak a retrospektív áttekintésére is. Elemezve a *Társadalmi szerződés* elsődleges kontextusának, recepciójának olyan fontos darabjait, mint Kemény István *Magyar Füzetek*-beli írása, vagy Tamás Gáspár Miklós *Hírmondó*-beli bírálata, differenciáltabb kép adható az ellenzéki közegről a leegyszerűsítő és homogenizáló magyarázatok helyett. Végezetül pedig tanulságos lehet összevetni a *Társadalmi szerződés* állításait a két évvel később születő *Kék könyv* alapvetéseivel, *A Rendszerváltás Programjával*, mert így kirajzolódik, hogy miként változtak a kibontakozás feltételei, és hogy a demokratikus ellenzék szemléletének és programjának mely elemei szorultak háttérbe, vagy tűntek el a gyorsuló idő sodrában, a rendszerváltás idején.